

НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ЕКОНОМІСТІВ АНГЛІЙСЬКОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННЮ

© Орищин І.С., Цубова О.Л., 2013

Розглянуто проблему формування навичок англійського діалогічного мовлення студентів-економістів. Рекомендуються методи формування навичок. Вказано на роль ділових ігр у навчанні діалогічного мовлення.

Ключові слова: діалог, діалогічне мовлення, уміння спілкуватись, комунікативна компетенція, комунікативна функція, фраза.

I.S. Oryshchyn, O.L. Tsubova

Lviv Polytechnic National University

TEACHING ENGLISH ORAL COMMUNICATION TO STUDENTS OF ECONOMICS

© Oryshchyn I.S., Tsubova O.L., 2013

In the article, the authors consider the problem of formation of English oral communication skills of students and try to solve it. The methods of forming skills are recommended. The role of role-plays in teaching oral communication is indicated.

Key words: dialogue, oral communication, communication skills, communicative function, phrase.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку Україна має широкі політичні, економічні та культурні зв'язки з багатьма зарубіжними країнами. Збільшується кількість підприємств, які працюють із закордонними партнерами. Робота на таких підприємствах вимагає від фахівців – вчорашніх студентів – вміння спілкуватися іноземною мовою.

Проблема навчання іншомовного діалогічного мовлення студентів немовних ВНЗ є доволі актуальною. Як навчити студентів протягом кількох семестрів за обмеженої кількості годин на вивчення іноземної мови вільно нею спілкуватися? Як розвинути у студентів навички іншомовного діалогічного мовлення? Саме на ці питання ми намагались знайти відповіді у нашому дослідженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Навчанню іншомовного діалогічного мовлення присвячено багато досліджень у методичній літературі. Вагомий внесок у вирішення цієї проблеми зробили: В.А. Бухбіндер, І.О. Зимня, С.С. Коломієць, В.П. Скалкін, Л.В. Славгородська, О.Б. Тарнопольський, С.П. Кожушко.

Проблема навчання діалогічного мовлення також привернула увагу викладачів на останніх Всеукраїнських науково-практичних конференціях у доповідях Ю.А. Жароїд, Н.П. Рудь (“Ефективність навчального діалогу у процесі вивчення іноземної мови”), Т.В. Корець (“Особливості навчання діалогічному мовленню студентів першого та другого курсів немовних вузів”), Л.Й. Олійник, О.В. Денисової (“Оптимізація усної мовленнєвої діяльності студентів на заняттях з англійської мови у ВНЗ”). Однак проблема формування навичок іншомовного спілкування є особливо актуальною у немовних ВНЗ, в чому ми переконалися на власному досвіді.

Цілі статті. Узагальнити науково-методичні параметри розвитку діалогічного мовлення на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням. Поділитись досвідом використання уже відомих і власних методів та прийомів у навчанні студентів іншомовного діалогічного мовлення.

Виклад основного матеріалу. Ми погоджуємось з Н.В. Саєнко у тому, що сьгоднішній випускник вищого технічного навчального закладу повинен не тільки володіти навичками перекладу літератури за фахом, але і, по-перше, уміти спілкуватись на побутовому рівні, оскільки, виконуючи професійні завдання, або як турист (теперішнє покоління випускників навчальних закладів часто їздить за кордон) повинен уміти, як мінімум, встановлювати особисті контакти, спілкуватися в магазині, ресторані, готелі, на вулиці тощо. По-друге, майбутній фахівець повинен володіти комунікативною компетенцією у сфері своєї професійної діяльності і мати навички міжнародної комунікації, оскільки йому з великою часткою ймовірності доведеться вирішувати професійні проблеми із зарубіжними партнерами – представниками інших культур. По-третє, бажано, щоб він міг сприймати і обговорювати інформацію, що надходить із ЗМІ, оскільки це джерело, яке надає широкий вибір тем для спілкування. І, нарешті, бажано, щоб він був людиною з широким кругозором, яка уміє дати оцінку і висловлювати свою думку щодо багатьох аспектів культури, таких як історія, релігія, музика, література, образотворче мистецтво тощо [3, с. 3]. Усього цього майбутній фахівець може досягти, оволодівши ґрунтовними знаннями і навичками іншомовного діалогічного мовлення.

Деякі автори вважають, що в сучасному освітньому просторі особливої ваги набуває принцип комунікативності, який передбачає таку організацію процесу навчання, за якої моделюються ознаки реального процесу комунікації, в результаті чого студенти вдосконалюють мовленнєві навички та уміння з метою використання іноземної мови як засобу спілкування у майбутній професійній діяльності. Великі можливості для реалізації вказаного принципу має діалог, який за своєю суттю є конкретним способом існування людини, її характеристикою. Процесуальні форми діалогу розрізняють залежно від того, чи здійснюється він за допомогою слів, чи паралінгвістичних засобів (жестів, міміки тощо), чи практичних дій. У реальних умовах найчастіше діалог здійснюється у змішаних формах. Діалогічні відносини відбуваються тоді, коли один партнер сприймає цілісний образ іншого на основі визнання його належним до певної спільноти, до якої він зараховує і самого себе; звідси випливає, що сторони діалогічної взаємодії створюють колективний суб'єкт [6].

Як зазначає Н.А. Сура, у науковій літературі діалогічне мовлення визначається як процес мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування. Діалогічне мовлення виконує такі комунікативні функції:

- запиту інформації – повідомлення інформації;
- пропозиції (у формі прохання, наказу, поради) – прийняття або неприйняття запропонованого;
- обміну судженнями, думками, враженнями;
- взаємопереконання, обґрунтування своєї точки зору.

Кожна з цих функцій має свої специфічні мовні засоби і є домінантною у відповідному типі діалогу [4. с. 77–78].

Психологічний бік діалогічного мовлення цікавить багатьох дослідників. Наприклад, С.В. Бугакова вважає, що з психологічної точки зору діалогічне мовлення завжди вмотивоване. Проте в умовах навчання мотив сам по собі виникає далеко не завжди. Отже, необхідно створити умови, за яких у студентів з'явилися б бажання та потреба щось сказати, передати почуття, тобто, за висловом К. Станіславського, їх слід поставити у “запропоновані обставини”. Крім того, сприятливий психологічний клімат на занятті, доброзичливі стосунки, зацікавленість у роботі сприятимуть вмотивованості діалогічного мовлення.

Характерною особливістю діалогічного мовлення є його емоційна забарвленість. Мовлення, як правило, емоційно забарвлене, оскільки мовець передає свої думки, почуття, ставлення до того, про що говориться. Це знаходить відображення у відборі лексико-граматичних засобів, у структурі реплік, в інтонаційному оформленні тощо. Справжній діалог містить репліки подиву, захоплення, оцінки, розчарування, невдоволення тощо.

Іншою визначальною ознакою мовлення є його спонтанність. Відомо, що мовленнєва поведінка кожного учасника діалогу значною мірою зумовлюється мовленнєвою поведінкою партнера. Саме тому діалогічне мовлення, на відміну від монологічного, неможливо спланувати заздалегідь. Обмін репліками відбувається доволі швидко, і реакція вимагає нормального темпу мовлення. Це й зумовлює спонтанність, непередбачуваність мовленнєвих дій, потребує доволі високого ступеня автоматизму та готовності до використання мовного матеріалу [7].

Н.В. Сура вважає, що залежно від провідної комунікативної функції, яку виконує той чи інший діалог, розрізняють функціональні типи діалогів. Результати досліджень, проведених С.Ю. Ніколаєвою на автентичних навчальних текстах, показали, що найпоширенішими є чотири основні типи діалогів:

- діалог-розширення;
- діалог-домовленість;
- діалог-обмін враженнями (думками);
- діалог-обговорення (дискусія) [4, с. 80].

Діалог, як вид мовної діяльності, складний тим, що у ньому передбачено швидку зміну актів сприйняття і говоріння. У діалозі неможливо, як у монологі, передбачити хід думок, тому що висловлювання одного партнера багато у чому залежить від того, що йому скаже інший.

За рекомендацією деяких авторів [2, с. 98–99], у навчанні діалогічного мовлення ми використовуємо готові фрази. Їх можна розділити на два види:

1. Готові фрази-штампи мови без варійованих елементів, наприклад: Hello! How are you? Thank you. All right.

2. Готові фрази-штампи з частково варійованими елементами, наприклад: What's your (his) name? I'm (we're sorry). What do you (does he) mean?

Під час навчання іншомовного діалогічного мовлення ми також дотримувались методичних порад С.Ю. Ніколаєвої і учили студентів:

- відповідати на запитання різних видів;
- ставити запитання різних видів;
- відповідати реплікою на репліку;
- вести розгорнутий діалог з опорою на діалог-зразок;
- вести розгорнутий діалог без опори;
- починати й підтримувати розмову у стереотипних ситуаціях спілкування;
- стимулювати співрозмовника на висловлювання;
- просити роз'яснень, додаткової інформації;
- вести бесіду у типових комунікативних ситуаціях;
- швидко реагувати на зовнішні стимули;
- демонструвати у бесіді іншомовну мовленнєву активність;
- у разі необхідності, ввічливо перервати бесіду і звернутися до співрозмовника по допомогу [1, с. 150].

Ми також звертали увагу на культуру мовлення. Як і інші дослідники, ми дійшли висновку, що у процесі діалогічного мовлення студентів важливо навчатися не лише правильно наводити аргументи, а й уміти виявляти власні емоції та адекватно сприймати манери і жести співрозмовника. Психологи вважають, що у процесі взаємодії людей 60–80 % комунікацій здійснюється за рахунок невербальних засобів спілкування, а 20–40 % – за рахунок вербальних.

Відомо, що показником почуттів та думок співрозмовника є вираз його обличчя. Міміка, безсумнівно, дає можливість краще зрозуміти один одного. Отже, у культурі діалогічного мовлення міміка та жести відіграють не менш важливу роль, ніж саме спілкування. Адже невербальні засоби спілкування постійно супроводжують діалог. Діалогічне мовлення, поєднуючись з мімікою та жестами, завжди сприяє позитивному вирішенню проблеми обговорення, але за умов належної культури спілкування [8].

Оскільки ми вважаємо діалогічне мовлення найскладнішим із усіх видів мовленнєвої діяльності, ми тренуємо його на останніх заняттях з вивчення певної теми. До цього часу студенти, як правило, вже засвоїли необхідну лексику через аудіювання, монологічне мовлення, читання та письмо. Наприклад, вивчаючи тему “Моя кар’єра”, ми тренуємо діалогічне мовлення на тему “Телефонні розмови”, оскільки вміння вести розмову англійською мовою по телефону, є важливим для сучасної ділової людини. Насамперед студенти слухають аудіозапис трьох невеликих за обсягом телефонних розмов:

№ 1

A	Good morning, VTS. Which department, please?
B	I'd like to speak to Carmen Diaz in human resources, please.
A	Thank you. Hold on. I'll put you through.
C	Hello. Human resources.

- B Hello. Is that Carmen Diaz?
 C Speaking.
 B Yes, I'm phoning about your advert in Careers Now. Could you send me an application form, please?
 C Certainly. Can I take some details? Could you give me your name and address, please?
 B Yes, sure, it's Christophe Boiteaud, which is B-O-I-T-E-A-U-D. And my address is...

№ 2

- A Hello. Could I speak to Andrea please?
 B I'm afraid she isn't here at the moment. Can I take a message?
 A Yes, please. This is Jacques from Intec. Could you tell her I won't be able to make the training course on Saturday. She can call me back if there's a problem. I'm on 0191 498 0001.
 B OK. Thank you. Bye.

№ 3

- A Hi, John. Dave here.
 B Oh, hello, Dave. How are you?
 A Fine, thanks. Listen, just a quick word.
 B Yeah, go ahead.
 A Do you think you could let me have the fax number for Workplace Solutions? I can't get through to them. Their phone's always engaged.
 B I've got it here. It's 020 7756 4237.
 A Sorry, I didn't catch the last part. Did you say 4227?
 B No, it's 4237.
 A OK. Thanks. Bye.
 B No problem. Bye [5, ст. 11].

Після прослуховування кожного діалогу студенти виконують вправи на розуміння прослуханого. Це можуть бути завдання на пошук синонімів, завершення речень та вибір правильного варіанта відповіді. Наступним етапом є підготовка у парах власної телефонної розмови у вигляді рольової гри.

Студенти отримують завдання:

Student A

1. You receive a call for your colleague, Laurie Thompson. Laurie is not in the office at the moment. Take the caller's details and say that Laurie will call them back.
2. You are Laurie Thompson. Telephone the person who called about the job advertisement. Offer to send an application form. The closing date for applications is in two weeks' time.

Student B

1. You want to apply for the job in the advertisement. Call Lochlin Plc and ask for Laurie Thompson.
2. Some time after you call Lochlin Plc, Laurie Thompson calls you back. Ask about how you can apply for the job. You also want to know when the closing date for applications is.

Крім того, пропонуємо студентам фрази та найпоширеніші вирази, які використовують у телефонних розмовах, наприклад:

Making calls

- Could I speak to Laurie Thompson, please?
 Yes. This is Ernesto Badia from KMV.
 I'm calling about...
 Could you tell him/her that I rang?
 Could you ask him/her to call me back?

Receiving calls

- Who's calling, please?
 Could you tell me what it's about?
 I'll put you through.
 Can you hold?
 I'm afraid there's no answer. Can I take a message? [5, с. 11].

У результаті проведеної підготовки та тренувань мета була досягнута: студенти жваво спілкувались, імітуючи розмову по телефону.

С.Ю. Ніколаєва вважає, що формуванню навичок діалогічного мовлення сприяють і рольові ігри. Вони викликають жваву зацікавленість і активність у підготовці і проведенні занять. Рольова гра – деяка модель навколишньої дійсності. У момент проведення гри студенти отримують необхідний досвід дій в різноманітних ситуаціях. При цьому цей досвід потім обговорюється, і на відміну від дійсності, людина бачить, що можна змінити. Як результат, в дійсності її дії стають ефективнішими. Якщо до рольової гри додати ще елементи конкурсу, змагання, – то процес стає інтригуючим та цікавішим [1, с. 73].

Вивчаючи тему “Getting a loan”, ми пропонуємо студентам-економістам таку рольову гру:

Three different groups of inexperienced young business people in a small town require capital for their business. They all apply to the local branch of Megabank. The three groups of would be borrowers must develop financial arguments that they think will convince the bankers. The group preparing the role of the bankers has to think of questions about the viability of the future businesses: will they be successful, and why? Or why might they not be successful? The teacher gives you further details about the roles. You have to prepare your questions or arguments in a group, after which one or two members of the groups of borrowers will be chosen to negotiate with the bankers.

The roles are:

1. A junior manager (and assistant) at the bank, responsible for new local small business. To lend or not to lend, that is the question.

2. A group of young people who want to open a small specialist shop selling CDs of black music – jazz, soul, funk, rigger, rap, house, and new records.

3. A group of young people who want to buy an existing take-away pizza business (the leave of the promises, the kitchens, the delivery scooters and so on). The business is profitable and well-known in the town with loyal customers. The new owners can keep the same telephone number and either keep or change the name.

4. A group of students who already operate a part time computing consultancy service, advising small businesses on what hardware and software to buy, and how to set up an Internet home page. They want to borrow money to buy more computers for themselves on which to try out elaborate new software programs [5, с. 75].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Як і більшість дослідників, ми вважаємо, що уміння вести діалог не є результатом формування окремих умінь, – воно вирощується як найнеобхідніше уміння навчального співтовариства. Співтовариство студентів, які уміють вести навчальний діалог, народжується, якщо з перших днів процес навчання є спільним пошуком виконання навчального завдання та занурюється у колективний, груповий, парний діалог [2, с. 67].

Копітка праця співтовариства студентів та викладача дає потрібні результати – у кінці курсу вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням студенти вже можуть спілкуватись англійською мовою один з одним (а в майбутньому – з іноземними мовцями) на побутові та професійні теми.

Розробити спеціальні вправи для формування навичок діалогічного мовлення – перспективи наших подальших досліджень.

1. Ніколаєва С.Ю. *Основи сучасної методики викладання іноземних мов.* – К.: Ленвіт, 2008. – 285 с.
2. *Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 18 березня 2011 р.* – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту “НАУ-друк”, 2011. – С. 188.
3. Саєнко Н.В. *Культурологічний підхід до навчання іноземних мов у вищих технічних навчальних закладах.* – Харків: ХНАДУ, 2008. – 344 с.
4. Сура Н.А. *Навчання студентів університету професійно орієнтованому на спілкування іноземною мовою.* – Луганськ: Вид-во Східноукраїнського НУ ім. В. Даля, 2008. – 126 с.
5. David Cotton, David Falvey, Simon Kent. *Market Leader* – Pearson Longman, 2009. – 160 p.
6. *Розвиток діалогічного мовлення на уроках іноземної мови в навчальних закладах I–II рівнів акредитації.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-13212.html>.
7. Бугакова С. *Особливості діалогічного мовлення та його функції.* – [Електронний ресурс] / С. Бугакова. – Режим доступу: <http://methodportal.net/node1699>.
8. *Діалогічне мовлення.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://school.xvatit.com/index.php?>